

The Berachos for Tefillin - How Many Are There?

Rabbi Michael Taubes

1. שמות פרשת בא פרק יג

(ט) והיה לה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ילנך בפיך כי ביד תזקה הוצאך יקנך ממצרים:
(ז) והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יקנך ממצרים:

2. דברים פרשת ואתחנן פרק ו

(ח) וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת בין עיניך:

3. דברים פרשת עקב פרק יא

(יח) ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם:

4. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לח עמוד א

/מתני'/. התכלת אינה מעכבת את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת. תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש, ושל ראש אינה מעכבת את של יד.

5. רש"י מסכת מנחות דף לח עמוד א

התכלת אינה מעכבת את הלבן - ואע"ג דמצוה לתת תכלת ב' חוטין בציצית כדמפרש לקמן אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא.

6. ספר הלכות גדולות הקדמה

...ואלו מצות קום עשה:

(א) קרית שמע. (ב) ותפילין...

7. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה יב

והמצוה הי"ב היא שצונו להניח תפילין שלראש והוא אמרו יתע' (פ' שמע) והיו לטוטפות בין עיניך וכבר נכפל הצווי במצוה זו ארבע פעמים (פ' והא"ש וס"פ בא):

8. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה יג

והמצוה הי"ג היא שצונו להניח תפילין שליד והוא אמרו וקשרתם לאות על ידך וכבר נכפל הצווי בזה גם כן ארבע פעמים (שם ושם). והראיה על היות תפילין שלראש ושליד שתי מצות אמרם בגמר מנחות (מד א) על צד התימה ממי שיחשוב שתפילין שלראש ושליד לא יניח אחד מהם מבלתי האחר אלא בהיות שתיהן לפניו יחד מאמר זה לשונו מאן דלית ליה שתי מצות חדא מצוה לא לעביד. כלומר מי שלא יוכל לעשות שתי מצות לא יעשה האחת, אינו כן אלא יעשה המצוה שהיא בידו ולכן יניח אי זה מהן שיהיו בידו. הנה כבר התבאר לך קראם לתפילין שלראש ושליד שתי מצות...

9. ספר החינוך פרשת ואתחנן מצוה תכא

מצות תפילין של יד

לקשור תפילין על היד, שנאמר [דברים ו', ח'], וקשרתם לאות על ידך...

10. ספר החינוך פרשת ואתחנן מצוה תכב

מצות תפילין של ראש

להניח תפילין על הראש, שנאמר [דברים ו', ח'], והיו לטוטפות בין עיניך...

11. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מד עמוד א

תפלה של יד אינה מעכבת. אמר רב חסדא: לא שנו אלא שיש לו, אבל אין לו - מעכבת. אמרו לו: אמרת? אמר להו: לא, אלא מאן דלית ליה תרי מצות, חד מצוה נמי לא ליעביד? ומעיקרא מאי סבר? גזירה שמא יפשע.

12. רש"י מסכת מנחות דף מד עמוד א

אלא שיש לו שתיהן - ואם אינו מניח אלא אחת אותה מצו' מיהא קיים.
חדא מצוה נמי לא ליעביד - בתמיה.
ומעיקרא - דאמר מעכבת.
מאי סבר שמא יפשע - אי אמרי' דאינה מעכבת יפשע ולא יקנה האחרת.

13. ספר המצוות לרמב"ם שורש יא

השרש האחד עשר שאין ראוי למנות חלקי המצוה בפרט חלק חלק בפני עצמו כשיהיה המקובץ מהם מצוה אחת: פעמים יהיה הצווי האחד שהוא מצוה אחת יש לו חלקים רבים. כמו מצות לולב (ע' קסט) שהיא ארבעה מינים. הנה לא נאמר כי פרי עץ הדר מצוה בפני עצמה וכפות תמרים מצוה בפני עצמה וענף עץ עבות מצוה בפני עצמה וערבי נחל מצוה בפני עצמה. לפי שאלו כלם הם חלקי המצוה. כי הוא צוה לקבצם ואחר קבוצם תהיה המצוה לקיחת הכל ביד ביום הידוע... וזה השרש דק להבין מאד. ואופן דקותו מה שאספר לך. וזה שכל מה שאמרו החכמים (מנחו' כז א - כח ב סוכה מז א) בו שהדבר הפלוני והפלוני מעכבין זה את זה הנה הוא מבואר שהם מצוה אחת. כמו ארבעה מינין שבלולב... ואמנם מקום הקושי הוא בדברים שאמרו בהם אינם מעכבין זה את זה. כי העולה במחשבה שאחר שאלו החלקים כל חלק מהם בלתי צריך לחבירו שיהיה כל חלק מצוה בפני עצמה. כמו שאמרו (שם) התכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת. והנה היה אפשר לנו שנאמר שלבן ותכלת יימנו בשתי מצות לולי מה שמצאנו להם לשון מבואר במכילתא דרבי ישמעאל (בעש' יד הובא מספרי) והוא אמרם שם יכול שהן שתי מצוות תכלת ומצות לבן תלמוד לומר והיה לכם לציצית מצוה אחת היא ואינה שתי מצות. הנה כבר התבאר לך שאפילו החלקים שאינם מעכבין זה את זה פעמים יהיו מצוה אחת כשיהיה הענין אחד. כי הכוונה בציצית למען תזכרו. אם כן כלל הדבר המחייב לזכרון מצוה אחת יימנה. הנה לא נשאר לנו אם כן שנביט במנין המצות לאמרם מעכבין או אינם מעכבין כי אם לענין לבד האם הוא ענין אחד או ענינים רבים...

14. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש יא

... ואם נביט לענינים הרי התפלגין ייחשבו יותר ענין אחד, שכל מה שכתוב בזה כתוב בזה והעניין בהם אחד למען תהיה תורת י"י בפנינו שומה כנגד הלב והמוח משכנות המחשבה. לבד אם יטעון הרב שזה המעשה אחד לבישת התכלת והלבן כאחד והתפלגין שני מעשים, ולא יחשבו שני מעשים שאינם מעכבים זה את זה אלו שתי מצות אע"פ שהוא מונה קרית שמע שחרית וערבית מצוה אחת (י') והקטרת בוקר וערב אחת (כח) ושני תמידין אחת (לט):

15. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לו עמוד א

אמר רב חסדא: סח בין תפילה לתפילה - חוזר ומברך. סח אין, לא סח לא, והא שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר' יוחנן: על תפילה של יד, אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, על תפילין של ראש, אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין! אביי ורבא דאמרי תרוייהו: לא סח - מברך אחת, סח - מברך שתיים.

16. רש"י מסכת מנחות דף לו עמוד א

בין תפילה לתפילה - בין של יד לשל ראש דסיפר קודם שיניח אותן על הראש.
להניח - דבשל יד מתחיל להניח.
מצות תפילין - דעכשיו גומר את המצוה.
לא סח - אין מברך אלא על של יד בלבד.
סח מברך שתיים - כדשלח רב חייא.

17. תוספות מסכת מנחות דף לו עמוד א

לא סח מברך אחת סח מברך שתיים - פירש בקונטרס לא סח מברך אחת בין של יד בין של ראש סח מברך שתיים להניח תפילין בשל יד ועל מצות תפילין בשל ראש ור"ת פירש לא סח מברך אחת לשל ראש מברך על מצות תפילין שזו היא ברכתו סח מברך ב' לשל ראש להניח ועל מצות וכן [כתב] בשימושא רבא דתפילין, מ"ר.

18. חידושי הרשב"א מסכת מנחות (מיוחס לו) דף לו עמוד א

סח מברך שתיים, נראה כשיטת רבינו תם ז"ל טפי, האחת דנראה כתקון שתי ברכות לשתי תפילין כיון דשתי מצות הן מדאמרי' [לח, א] תפלה של יד אינה מעכבת של ראש, וא"ת א"כ דשתי מצות הן כל אחת מצוה בפני עצמה אמאי תקון של יד להניח דמשמע התחלת מצוה ובשל ראש על מצות דמשמע דעכשיו גומר המצוה כיון דשתי מצות הן ה' לנו לברך שתיהן בלשון אחד או בשתייהן לברך להניח או על מצות שהרי זו אינה גמר של זו,

יש לומר דא"ג דשתי מצות הן מכל מקום כיון דקרא קאמר דמצות דשל יד תקדים לשל ראש כדכתי' בכלהו פרשיות דתפלין וקשרתם לאות על ידך קודם והיו לטוטפות א"כ הוי כמאן דאמר קרא של ראש אע"ג דמצוה באפי נפשה היא והווי שתי מצות שצריכה האחת להיות (קיימת) [קודמת] לחברתה דכשיברך על הקודמת יש לו לברך בלשון קדימה ועל המאוחרת בלשון גמר המצוה ולכך מברך בשל יד בלשון התחלה ובשל ראש בלשון גמר אע"פ שאינן מצוה אחת ואה"נ אלמלי היה יכול להניח של ראש קודם של יד כמו של יד לשל ראש היה מברך שתיהן בלשון אחד הילכך ליכא לאוכוחי מלשון הברכות דחדא מצוה היא. ומהאי טעמא נמי יש לישב שיש ג"כ להקשות לפר"ת דמברך שתי ברכות ודשתי מצות נינהו כדפרישית אמאי כשסח חוזר ומברך הא תינה אי חדא מצוה היא כיון דלא גמר מצוה כשסח הרי כמאן דלא עבידא נמי דמי וצריך לחזור ולברך אבל אי תרי מצות נינהו למה צריך לחזור ולברך הרי תרי מצות נינהו ומה לנו בזה אם סח בנתיים הרי יכול להסיה בנתיים דכל חדא מצוה באפי נפשה היא, דהא ליתא משום דאע"ג דתרי מצות נינהו מדאינן מעכבות זו את זו מ"מ דקרא בעי כי עביד לתרוויהו דלקדים דידא לרישא ולכן בעינן שלא יהא היסח הדעת ביניהם ושיסיה ביניהם שהרי אם יסיה ביניהם נמצא שהשניה לא תהיה גמר לראשונה ולכך אסור לאסוחי בנתיים וחוזר עליה מעורכי המלחמה והיכא דסח הצריכו לחזור ולברך ברכה ראשונה שבירך כבר כדפר"ת דבסח מברך שתיים על של ראש כדי להראות שזו מצוה שניה גמר לראשונה שהרי כשחוזר ומברך פעם אחרת ברכה ראשונה הרי עושה כאלו לא בירך כלל בעבור שלא גמר מצותו כמו שצותהו תורה הילכך כשחוזר ומברך על הראשונה ועל השניה ביחד דהיינו כשמברך שתיים על השניה הרי הוא עושה השניה גמר לראשונה שהרי ברכה דלהניח דמברך פעם אחרת אינו שאותה ברכה דלהניח תהיה בשביל מצוה שניה של ראש דא"כ שתי ברכות למה יברך על מצוה אחת אלא משום שחוזר ומברך על הראשונה כדי שתהיה השניה גמר לראשונה כדבעי קרא. וא"ת היאך יברך על הראשונה שכבר נעשית והרי הברכות צריכות להיות עובר לעשייתן הא ליתא משום דנהי דצריך לברך עובר לעשייתן, לכתחלה בעבור זה אין אנו אומרים דאם עשה המצוה בלא ברכה קודם לעשייתה שלא יהא יכול לברך אחר עשייתה, שהרי יש כמה מצות שמברכין עליה' לאחר עשייתן כגון טבילה ונטילת ידים וברכה דלהניח וברכת אירוסין. אלא שלכתחלה תקנו חכמים לברך קודם אך אם לא ברך קודם עשייתה צריך שיברך לאחריה הילכך גם בזו דבעי קרא שתהא שניה גמר לראשונה ושלא תהא הפסק ביניהם בהפסוייוק יחזור ויברך על הראשונה והיא ברכה שחוזר ומברך הויא אתחלתא דראשון ונעשית השני' גמר לה שאין הפסק ביניהם. וי"מ דצריך לחזור ולמשמש התפילין של יד דאמרינן [סוכה מו, א] כל עידנא דמשמשי מברכי עלייהו, ולא נראה לי... .. וגם קשיא לפי פי' שיט' רש"י מה שאמר סח בין תפלה לתפל' חוזר ומברך משמע חוזר ומבר' אותה ברכה שברך כבר והא לך לפיר"ת דהא דחוזר ומברך הברכה שברך כבר, אבל לפירש"י דר"ל דיברך ברכה אחרת שאינה בל' ברכה ראשונה אין כאן חוזר ומברך דמשמע שחוזר ומברך הברכה שברך אלא הי"ל לומר סח בין תפילה צריך לברך שיהא במשמעות לשון דיצטרך לברך ברכה שנתקן להכי, על כן נ"ל שטת ר"ת עיקרית והמנהג שאנו נוהגים לברך שתי ברכות עיקר... ..

19. נימוקי יוסף הלכות קטנות (מנחות) - הלכות תפילין דף ח עמוד א

לא שח וכו' להניח תפילין. מפני שעכשיו מתחיל להניחו ביד ובשל ראש מברך על מצות תפילין דעכשיו גומר המצוה: שח מברך שתיים. לפי שהפסיק בין מצוה למצוה ואז הוא מברך בתפילין של ראש על מצות תפילין [זהו שיטת רש"י ורי"ף] ובספר המצות מהר"ם מקוצי ז"ל סימן כ"ב כתוב וזה לשונו שח מברך שתיים פירש רב יהודאי גאון ורב עמרם ורבינו תם ז"ל דלא שח אין מברך כי אם אחת על של ראש אבל שח מברך שתיים על של ראש וכן ראיתי בפירושו בילמדנו שאפילו מניחן זה אחר זה בלא שיחה שמברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ולא כדברי המפרשים ז"ל לא שח מברך אחת כלומר שיוצא בברכה שבירך על של יד עכ"ל ז"ל:

20. ב"ח אורח חיים סימן כה

ואם הפסיק בדיבור חוזר ומברך וכו'. - ... וצריך לומר לפי זה דבשאינן בידו אלא תפלה של ראש דאינו מברך אלא על מצות בלבד וכן כתב נימוקי יוסף בהלכות תפילין (ח א ד"ה לא שח) ואע"פ דתופס דעת ר"ת דבסח מברך שתיים על [של] ראש מכל מקום באין בידו אלא של ראש לא מברך אלא על מצות... ..

21. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

כי מנח תפילין אדרעיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין. ארישיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין.

22. תוספות מסכת ברכות דף ס עמוד ב

אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין - כיון דתחלת הנחתו בזרועו יש לברך להניח אבל בשל ראש מברך על מצות ולא להניח שכבר התחיל והניח אחד מהם ובפ' הקומץ (מנחות דף לו. ושם) אמר לא סח מברך אחת סח מברך שתיים פ"ה דעל שתי התפילין קאמר דמברך ברכה אחת על שתיהן בלא סח בינתים ודוחק לומר דלא הוצרכו שתי ברכות דלהניח ועל מצות אלא כשסח ועבר עבירה. לכן פר"ת דעל של ראש שהיא גמר מצוה ועיקר דיש בה ד' בתים ושי"ן מברך על מצות אבל סח חוזר ומברך שתיים על של ראש וכן בשימושא רבא דגאונים ולפר"ת גבי סח מברך שתיים אם יניח של ראש לבד דאין מעכבין זה את זה מברך שתיים על של ראש בלבד ומה שלא הזכיר הגמ' על של ראש בלבד מברך שתיים לפי שאין רגילות כלל להניח זה בלא זה דתפילין בי בר חבו שכיחי (ב"מ ד' ט:;) וכן פי' רבינו תם בתשובותיו וכן רבינו אלחנן בסדר תקון תפלה שלו כתב כן.

23. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ב

באי זה צד הוא מברך עליהן ר' זריקן בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא נותן על יד מהו אומר ברוך אקב"ו על מצות תפילין כשהוא נותן על הראש מהו אומר ברוך אקב"ו על מצות הנחת תפילין כשהוא חולצן מהו אומר ברוך אקב"ו לשמור חוקיו.

24. פני משה מסכת ברכות פרק ב

באיזה צד. כיצד מברך על התפילין: [דף יד עמוד ב]

25. חידושי הרמב"ן מסכת נדה דף נא עמוד ב

הא דאמרינן ולבני מערבא דמברכין בתר דמסלקי תפיליהו לשמור חקיו. פ"ר ר"ת ז"ל בספר הישר שלו שלא אמרו אלא בתפילין אבל בציצית ושאר מצות אינם מברכין לאחר עשייתן, והביא ראיה ממה שאמרו בירושלמי בפ' היה קורא בתורה כיצד הוא מברך עליהן ר' זריקא בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא נותן של יד מהו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות תפילין וכשהוא נותן לראש מהו אומר אקב"ו על הנחת תפילין וכשהוא חולצן מהו אומר ברוך אקב"ו לשמור חקיו...

26. ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תכז

... וכדמעיינת בגמר' דבני מערבא משכחת לה לא אמרו אלא אתפילין לחוד דכתי' בהו ושמרת את החוקה הזאת. והכי גרסי' בפרק היה קורא בתורה כיצד הוא מברך עליהן ר' זריקא בשם ר' יעקב אמר כשהוא נותן על היד אומר בא"י אמ"ה אקב"ו להניח תפילין וכשהוא נותן על של ראש [על מצות הנחת] תפילין וכשהוא חולצן לשמור חוקיו...

27. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ט

הלכה ג
כשהוא לובש אומר על מצות תפילין.

28. תוספתא מסכת ברכות פרק ו

הלכה טו
... כשהוא מניחן אומר אשר קדשנו להניח תפילין מאימתי מניחן בשחרית לא הניחן בשחרית מניחן כל היום.

29. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בא

(יד) [יג, ט] והיה לך לאות על ירך - ... ומצוה להניח תפילין של יד תחילה ומברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, וחוזר ונותן ש"ר = של ראש = ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות תפילין, ואם סח בין תפלה של יד לתפלה של ראש עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה ואם ביהא שמייה רבא מברך או בקדושה פסק בין תפלה של יד לשל ראש וענה קדושה או יהא שמייה רבא מעורכי המלחמה אינו חוזר אלא חוזר ומברך על של ראש, מפני שכל תפלה טעונה שתי ברכות אם ברכן כאחת עולות לזו ולזו אם הפסיקן ביהא שמייה רבא או בקדושה בטלה ברכה ראשונה וחוזר ומברך שתיהן ואינו צ"ל בשיחת חולין שהיא עבירה גדולה...

30. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף ס עמוד ב

בענין ברכות מצות תפילין

א

עיינ בתוס' (מנחות דף לו א ד"ה לא סח מברך אחת סח מברך שתיים) וז"ל פירש בקונטרס לא סח מברך אחת בין של יד בין של ראש, סח מברך שתיים להניח בשל יד ועל מצות תפילין בשל ראש. ור"ת פירש לא סח מברך אחת לשל ראש מברך על מצות תפילין שזו היא ברכתו, סח מברך ב' לשל ראש, להניח ועל מצות וכ"כ בשימושא רבא דתפילין עכ"ל. ומבואר שרש"י ותוס' נחלקו בברכת התפילין, דלשיטת רש"י לכתחילה כשלא סח מברך ברכה אחת דלהניח תפילין על הנחת תפילין של יד ושל ראש, ורק כשסח בינתיים מברך על מצות תפילין בהנחת תפילין של ראש. משא"כ לפי ר"ת דס"ל כשלא סח מברך להניח תפילין אשל יד, ועל מצות תפילין על של ראש, וכשסח מברך להניח תפילין ועל מצות תפילין על של ראש. ועלינו לבאר את מחלקותם.

והנה יש לעיין בשיטת רש"י דס"ל דהיכא שלא סח חלה ברכת להניח על תפילין של יד ושל ראש, דלפי זה צ"ע, מדוע אינו מברך לאחר שסח ברכת להניח שנית על השל ראש. ועוד צ"ע ברש"י דאי ס"ל דמברך על מצות תפילין על השל ראש מפני שהנחת השל ראש היא גמר מעשה המצוה, וחלה ברכה על גמר מעשה המצוה מדוע אינו מברך ברכת על מצות תפילין על השל ראש אף כשלא סח.

וי"ל דס"ל לרש"י שאין מברכין ב' ברכות המצוה על מעשה מצוה אחת, ומשום הכי, כשלא סח חל ברכת להניח על הנחת תפילין של יד וגם על של ראש, דמצטרפין למעשה מצוה אחת, ומשום הכי בלא סח אינו חוזר ומברך על מצות תפילין לשל ראש, דאין מברכין פעמיים על מעשה מצוה אחת. וכשסח והפסיק בעשיית המצוה מברך על מצות לשל ראש, דהוה מעשה מצוה בפני עצמה. ואין לומר שיברך שוב להניח על השל ראש דנראה כמברך פעמיים על כל אותה מצוה, אלא יברך על מצות תפילין דהא מברך על גמר המצוה ואינו מברך פעמיים על כל אותו מעשה מצוה. ומשו"ה שינו את הנוסח מלברך להניח לברך על מצות.

ב

...ונראה לתרץ דר"ת סובר שקיומי מצוות תפילין של יד ותפילין של ראש חלוקות אהדדי, דעיקר קיום מצות תפילין של יד הוא מעשה מצות הנחה וקשירה וכדכתיב בקרא "וקשרתם לאות על ירך", ואילו קיום מצות הנחת תפילין של ראש הוא שהגברא יהא מעוטר בתפילין, וכדכתיב בקרא "והיו לטטפת בין עיניך", דהיינו שמצותן שיהיו התפילין מונחין על ראשו... וכן יש להוכיח מהא דאמרינן (במס' ראש השנה דף יז א) דפושעי ישראל בגופן היינו מי שלא הניח תפילין של ראש מימיו דנקרא "קרקפתא דלא מנח תפילין", ולא מצינו שמי שלא הניח תפילין של יד בחייו שנקרא דרעא דלא מנח תפילין. והביאור בזה משום דקיום מצות תפילין של ראש היינו שהגברא יהא מעוטר ולבוש בתפילין, ואם לא הניח תפילין של ראש מימיו חל חסרון בגברא ובגופו. משא"כ מי שלא הניח תפילין של יד נחשב כמי שביטל מצות הנחת תפילין על ידו ולא חל עליו חלות שם פושעי ישראל בגופו. וכן משמע מהגמ' לעיל (ו א) ד"וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש", דמשמע דקיום התפילין שבראש הוא שיהיו על ראשו.

ולפי זה מיושב שפיר שיטת ר"ת שמברך שתי ברכות נפרדות, ברכת להניח על התפילין של יד, דמצותה במעשה הנחה וקשירה על היד. ובשל ראש מברך על מצות תפילין שקיומו בהויתן על ראשו... ברם מכיון שמעשי המצוה דתפילין של יד ותפילין של ראש הם ב' מעשים נפרדים, דמעשה המצוה דשל יד הוא ע"י הנחה והידוק, ואילו המצוה דשל ראש מתקיימת בזה שהגברא מעוטר בתפילין, אי אפשר לברך עליהן ברכה אחת, ולפיכך מברך להניח תפילין על של יד ועל מצות תפילין על של ראש.

ונראה דלפי הר"ת הטעם דמברך ב' ברכות על השל ראש כשסח בינתים, אע"פ שאין מברכין פעמיים על מצוה אחת, הוא משום דיש ב' קיומים נפרדים במצות תפילין של ראש - מעשה הנחה והויתם על ראשו. וכנגד שני קיומים אלו נתקנו שתי ברכות נפרדות - "להניח תפילין" ו"על מצות תפילין", והיכא דלא סח חלה ברכת להניח על השל יד דבה מקיים קיום הנחה גרידא, וברכת על מצות על של ראש, שעיקר קיומה בהיותו מעוטר בתפילין על ראשו. ומשום דלא הפסיק ברכת להניח שבירך על השל יד נמי חלה על התפילין של ראש, דבתפילין של ראש יש גם מצות מעשה הנחה כמו שיש בשל יד. ברם, כשסח והפסיק בינתיים מברך להניח ועל מצות על השל ראש, דברכת להניח חלה על קיום ההנחה שבהנחת התפילין של ראש, וברכת על מצות חלה על קיום לבישת השל ראש. דס"ל לר"ת דבשל יד איכא רק קיום הנחה בלבד, ואילו בשל ראש יש ב' קיומים: א) קיום הנחה, וב) קיום לבישה דהיינו שהגברא מעוטר בתפילין, ולכן כשסח מברך ב' ברכות על השל ראש, דמקיים שני קיומים בשל ראש.

ג

ונראה להוסיף עוד בכיבור שיטת ר"ת (ועיין לעיל בשיעורים דף לו. תוס' ד"ה היה עומד) דתוס' (בפסחים דף ז א ד"ה בלבער) כתבו דלשיטת ר"ת מברכין ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו לאחר המילה, משום דאין צריך לברך עובר לעשייתן אלא רק כשעושה המצוה עצמו הוא מברך, ולא כשאחר מברך. והוכיחו דין זה ממה שמברכין ברכת האירוסין לאחר האירוסין. ועיין בט"ז (יו"ד סי' א' ס"ק י"ז) שנקט דס"ל להתוס' דברכת להכניסו וברכת אירוסין הויין ברכת השבחה, ומשו"ה שפיר מברכין לאחר המילה והאירוסין. אמנם יש להעיר על דברי הט"ז דבשלמא ברכת אירוסין י"ל דהויא ברכת השבחה, וכדכתב הרא"ש (פ"א דכתובות סי' י"ב) דמנוסח הברכה משמע דברכת השבחה היא, דהיכן מצינו שמברך על מה שאסר לנו, ועוד למה מזכיר חופה בברכה, והמצוה אינה קידושין אלא פריה ורביה. ומוכח מכל זה דברכת אירוסין הויא ברכת שבח והודאה לה'. ברם נוסח הברכה דלהכניסו שוה לשאר ברכות המצוות, ומהיכא תיתי לומר שהיא ברכת השבחה ולא ברכת המצוה.

ונראה לבאר את דברי התוס' באופן אחר, דיש לומר שלדעת ר"ת יש ב' דינים בברכת המצוות: א) ברכה שנתקנה על מעשה המצוה דחל בה דין שמברך הברכה עובר לעשייתן, ב) ברכת המצוה שנתקנה על החלות שחלה מכח מעשה המצוה, וברכה כזו שפיר מברך אותה אף לאחר עשיית המצוה. ונראה דר"ת ס"ל שברכת להכניסו היא ברכת המצוה דחלה על חלות השם של בן ברית שחל בנימול. וכוננת ר"ת להוכיח מברכת אירוסין היא דאפילו אי נימא דברכת המצוה היא, י"ל דהברכה נתקנה על החלות שם אשת איש שחלה ע"י מעשה הקידושין, וע"כ מזכירים בה איסור עריות, ומשום הכי יכול אחר לברך, ומברכין אותה אף לאחר האירוסין. והוא הדין לגבי ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו דחלה על חלות השם בן ברית דחל בגברא הנימול. ולפי"ז י"ל דאף ברכת השחיטה היא ברכת המצוה שנתקנה על חלות השחיטה דחלה בבהמה, דהרי אין קיום מצוה לשחוט אלא שאסור לאכול בשר מבלי לשחוט, ומסתבר שאין הברכה על מעשה השחיטה אלא על החלות שבאה מכח השחיטה, ולכן אף אחר יכול לברך.

ולפי זה י"ל בסברת ר"ת דס"ל דמברכין שתי ברכות בהנחת תפילין, דבתפילין יש ב' קיומים: יש קיום מעשה הנחה, ועוד יש חלות קדושה שחלה בגברא עי"ז שהוא מעוטר בתפילין, וכדחזינן מהא דמי שלא הניח תפילין נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין. וכן מהא דדרשינן (לעיל ו א) עה"פ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש, דמשמע דחלה קדושה בגברא ע"י לבישת תפילין של ראש. וי"ל דמשום הכי ס"ל לר"ת דמברכין שתי ברכות, דברכת להניח היא על קיום מעשה ההנחה ולכן מברכים אותה על תפילין של יד, וברכת על מצות היא ברכה

שנתקנה על חלות קדושת הגוף שחלה בלבישת תפילין של ראש. ולפי מה שנתבאר י"ל דלפי ר"ת יברך ברכת על מצות לאחר ההידוק בדומה לברכת להכניסו וברכת אירוסין שמברך לאחר המעשה.

ברם יש להסתפק לפי ר"ת האם חלות הקדושה חלה באדם ע"ז שהוא לובש תפילין של יד ושל ראש, ולפי ר"ת מברך על מצות תפילין לאחר הידוק השל ראש משום שאז נגמר סדר הנחת התפילין, וחלה הקדושה בגברא משום שמעוטר לגמרי בתפילין בידו ובראשו. או דילמא דחלות קדושה באה ע"י התפילין של ראש בלבד וכדחזינן מהא דקרי ליה "קרקפתא דלא מנח תפילין", וכן משמע מדרשת הגמ' על הפסוק וראו כל עמי הארץ וכו' אלו תפילין שבראש. ונפקא מינה אם מניח רק התפילין של ראש בלבד האם יברך על מצות תפילין או לא, דאי משום שחלה קדושה ע"י הנחת תפילין של יד ושל ראש, י"ל דהיכא דמניח רק אחד מהם לא חלה קדושה ולא יברך. משא"כ אי נימא שחלה קדושה בגברא ע"י לבישת השל ראש בלבד שפיר מברך. ומתוס' בסוגיין משמע קצת דהקדושה חלה ע"י התפילין של ראש בלבד שכתבו שתפילין של ראש הן עיקר דיש בה ד' בתים ושי"ן, דמשמע דמשום כך חלה קדושה בגברא ומשו"ה מברך ברכת על מצות תפילין על התפילין של ראש.

31. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יז עמוד א

פושעי ישראל בגופן מאי ניהו? אמר רב: קרקפתא דלא מנח תפילין.

32. דברים פרשת כי תבוא פרק כח

(ט) וְקִמְדָה וְקָנְקָה לֹא לְעַם קְדוֹשׁ פְּאֻשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ כִּי תִשְׁמַר אֶת מִצְוֹת וְקָנְקָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו:
(י) וְיָרְאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם וְקָנְקָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָ:

33. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

ומנין שהתפילין עוז הם לישראל - דכתיב: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש.

34. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלז עמוד ב

תנו רבנן: המל אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה. אבי הבן אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. העומדים אומרים: כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים.

35. תוספות מסכת שבת דף קלז עמוד ב

אבי הבן אומר כו' - רבינו שמואל גריס אבי הבן ברישא והדר המל אומר וכבר הנהיג לעשות כן לברך אבי הבן קודם המילה משום דלהכניסו להבא משמע כדאמרינן בפ"ק דפסחים (ד' ז. ושמ) בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע ועוד דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ור"ת החזיר המנהג לקדמותו וגרס המל ברישא והדר אבי הבן כמו שכתוב בכל הספרים וכן מוכח כולה סוגיא מדקאמר העומדים שם אומרים כשם שהכניסו לברית ממלל שכבר הכניסו... והוא דאמרינן דכל המצות מברך עובר לעשייתן ה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה.

36. רמב"ם הלכות מילה פרק ג

הלכה א

המל מברך קודם שימול אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה, אם מל בן חבירו, ואם מל את בנו מברך וצונו למול את הבן, ואבי הבן מברך ברכה אחרת, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו...

37. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מילה סימן רסה

סעיף א

המל, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה; ואבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו...

38. תוספות מסכת פסחים דף ז עמוד א

בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע - מכאן היה מצריך רשב"א לברך לפני המילה להכניסו דאי לאחר המילה ישקר בברכתו דלהכניסו להבא משמע ועוד שצריך לברך עובר לעשייתו ולא נראה לר"ת דברק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלז: ושמ) תניא המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר להכניסו משמע לאחר המילה מקומו אע"ג דלהכניסו משמע להבא לא קשה דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך אלא משבח ומודה להקב"ה

שצונו על המילה כשתבא לידו ותיקנוה כאן לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו ולא לשם ע"ג ולא לשם מורנא ולא לשם הר גרזים ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא ותדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין.

39. שולחן ערוך יורה דעה הלכות שחיטה סימן א

סעיף ז

השומע ואינו מדבר, אם הוא מומחה, שוחט אפי' לכתחלה, אם אחר מברך.

40. ט"ז יורה דעה סימן א

(יז) אם אחר מברך. - אלא דבשחיטה נראה טעמו דאחר מברך שפיר דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה שהרי על כולם יש איסור אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה דוגמא לדבר שזכר ב"י בס"ה רס"ה בשם ר"ת בברכת להכניסו בברית שהיא שבח והודיה בכל שעה על קדושה זו ע"ש ומ"ה ניחא בברכת אירוסין שהחתן מארס והרב מברך דגם שם מברך על איסור עריות שאסר לכל ישראל...

41. רא"ש מסכת כתובות פרק א

סימן יב

...ויש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קודם קידושין כדאמר (פסחים דף ז ב) כל הברכות כולן מברכין עובר לעשייתן. ויש שכתבו שצריך לעשות אחר האירוסין דילמא הדרא בה האשה והוא לה ברכה לבטלה. ועוד שבכל המצות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מברכין אשר קדשנו לקדש האשה וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן... ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פריה ורביה והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו. אף בנושא אשה לשם פריה ורביה כיון (שאי) אפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין... וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות...

42. רמב"ם הלכות עירובין פרק ו

הלכה כד

כשם שמברכין על עירובי חצירות ושתופי מבואות כך מברכין על עירובי תחומין, ואומר בזה העירוב יהיה מותר לי להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח, ואם היה אחד מערב על ידי רבים אומר בזה העירוב יהיה מותר לפלוני ופלוני או לבני מקום פלוני או לבני עיר זו להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח. +/השגת הראב"ד/ כשם שמברכין על עירובי חצרות ושתופי מבואות כך מברכין על עירובי תחומין. א"א והיכן צונו לערב בתחומין, בשלמא עירובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרה"ר אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב ואיך יאמר צונו על מצות עירוב. +

43. הלכות קטנות לרי"ף (מנחות) - הלכות תפילין דף ח עמוד א

אמר רבה בר חייה בר רב הונא [דף ל"ו ע"א] אמר רב חסדא שח בין תפילין לתפילין חוזר ומברך שח אין לא שח לא והאמר רב חייה משמיה דר' יוחנן על תפילין של יד הוא אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין על של ראש הוא אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין. אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת שח מברך שתיים וכן הלכתא [וה"נ אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן מברך אקב"ו להניח תפילין וש"מ דאינו מברך על שתיהן אלא א' וה"נ כתב רב האי גאון וה"נ כתב רב אחא משבחה ז"ל] וחזינא בהלכות גדולות בהא מילתא טעותא והלכתא כדכתבינן דלא מברך שתיים אלא היכא דשח אבל לא שח אינו מברך אלא אחת.

44. שו"ת הרשב"א חלק ה סימן יא

אלת בברכת תפילין אם נברך על של יד ברכה אחת ועל של ראש ברכה שניה,

תשובה דע שכל הגלילות הסכימו כדברי הרי"ף ז"ל דאם לא שח מברך אחת על שתיהן. ואם שח מברך שתיים. ולא שיברך שתיים אחר השיחה אלא עם הראשונה שכבר בירך על של יד ולפי שאמר מברך אחת כשלא שח. כלומר דאינו צריך לברך על של ראש אע"פ שהן שתי מצות אמר בשח דאינו פוטר את עצמו באחת שכבר בירך אלא הרי זו מצוה אחרת בפני עצמה וצריך ברכה. וכן אנו נוהגין.

45. שו"ת מן השמים סימן ב

ועוד שאלתי על ברכת תפילין אם הלכה כדברי הגאון ר' יצחק אלפסי שאם לא סח בין תפלה לתפלה אינו מברך אלא להניח תפילין כשמניח על יד, ובהניחו של ראש אינו מברך כלל, או הלכה כדברי הגאונים האומרים שאפילו לא סח צריך לברך על של ראש על מצות תפילין, ואם סח מברך על של ראש שתיים.

והשיבו לא בסבי טעמי ולא בדרדקי עצה, כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו ואת בריתי אקום/בכל המהדורות נדפס: אקים/ את יצחק אחד קראתיו ובכורי אתנהו ואברכהו גם ברוך יהיה.

46. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד

הלכה ד

תפלה של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצות זו לעצמה וזו לעצמה, וכיצד מברכין על של ראש מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין, ועל של יד מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין.

הלכה ה

במה דברים אמורים כשהניח אחת מהן אבל אם הניח שתיהן מברך ברכה אחת והיא להניח תפילין, וקושר של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד.

הלכה ו

מי שבירך להניח תפילין וקשר תפילין של יד אסור לו לספר ואפילו להשיב שלום לרבו עד שיניח של ראש, ואם שח הרי זו עבירה וצריך לברך ברכה שנייה על מצות תפילין ואחר כך מניח של ראש.

47. שו"ת הרמב"ם סימן רפה

תשובת שאלה על ענין שח מברך שתיים וכו' לא שח מברך אחת. ואמרתם אמאי מברך אחת והם שתי מצות. אע"פ ששתי מצות הן ואינן מעכבות זו את זו הואיל וענין שתי המצות ענין אחד הוא מברך אחת שענין שתיהן הזכרון שנאמ' למען תהיה תורת יי' בפיך וגו'...

48. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף ס עמוד ב

בענין ברכות מצות תפילין

ד

והנה הרמב"ם (ספר המצוות מ"ע י"ב - י"ג) מנה שתי מצוות נפרדות להניח תפילין של יד ולהניח תפילין של ראש (וכ"כ בפ"ד מהל' תפילין ה"ד ע"ש). ובפרק ד' מהלכות תפילין הלכה ו' פסק כשיטת רש"י "ולמי שבירך להניח תפילין וקשר תפילין של יד אסור לו לספר ואפילו להשיב שלום לרבו עד שיניח תפילין של ראש, ואם שח הרי זו עבירה וצריך לברך ברכה שנייה על מצות תפילין ואחר כך מניח של ראש", עכ"ל. וצ"ע לשיטתו דהויין שתי מצוות נפרדות, אמאי מברך עליהן ברכה אחת דלהניח תפילין היכא שלא סח... אמנם לפי זה צ"ע מדוע כשסח מברך על השל ראש על מצות תפילין דהיה לו לברך שוב להניח תפילין על השל ראש. וי"ל דמעיקר הדין היה יכול לברך להניח על השל ראש, והטעם שמברך על מצות הוא להורות דהתפילין של ראש הוא מצוה בפני עצמה.

49. הגהות מיימוניות הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד

הלכה ה

[ב] וכן פירש ר"י אלפס וכן פרש"י דאמרינן בפרק הקומץ רבה לא שח מברך אחת שח מברך שתיים פי' דקאי אשל יד ושל ראש כבעמוד וכן נראה לרבינו שמחה וכן פירש בערוך בערך שח וכן איתא בירושלמי כדבריהם אבל ר"ת פי' וכן ה"ג וכן רב עמרם דהקומץ רבה קאי רק אתפילין של ראש וה"פ לא שח מברך אחת על של ראש דהיינו על מצות תפילין אבל להניח אין צריך דדי לו במה שבירך על של יד כיון שלא שח ולא הפסיק ביניהם אבל שח מברך ב' על של ראש שצריך לחזור ולברך להניח דלא סגי ליה במה שאמרה על של יד כיון ששח ביניהם וכן איתא בילמדנו בפירושו וכן פסק ר"י בברכות פרק הרואה וכן פי' רא"מ וכן סה"ת והמצות וכן כתב מורי רבינו בתשובה מדקאמר סתמא דתלמודא על של ראש על מצות תפילין משמע דאיירי סתמא בלא עבירה בדלא סח:

50. הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין

סימן יד

... וכן רב האי גאון וכן רב אחא משבחה ורוב הגאונים הסכימו על שתי הברכות ואני הייתי מברך ברכה אחת בילדותי כי כן שמעתי ממורי אחי שאמר משום (רב) ה"ר שמואל מאיברא דכיון דפליגי ביה רבוותא טוב יותר שלא יברך דברכות אין מעכבות ממה שיברך ברכה לבטלה. עד שלמדתי מנחות ונראה לי לפום ריהטא דגמרא שיש לברך שתי ברכות וכן היה נוהג מהר"ם מרוטנבורג:

51. בית יוסף אורח חיים סימן כה

ה ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין ואח"כ של ראש ויברך על מצות תפילין. - ... והאגור (ס"ל לו) כתב וזה לשונו ואני המחבר מצאתי בספר הזוהר בפרשת פינחס מאמר דרבי שמעון בן יוחאי דאין לברך על שניהם אלא ברכה אחת וזה לשונו אמר רבי שמעון תפילין אינן על מוחא לקבל זכור ותפילין דדרועא שמאלא על לביה לקבל שמור ומה זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו אף הכא ברכה אחת לתרווייהו ולא צריך לאפרשא בשהייה בעלמא בין דא לדא כמה דאוקמוה ואני תמהתי על הני רברבי החולקים על רבי שמעון בן יוחאי אם היה שידעו מאמר זה ומכל מקום העולם נוהגים לברך שתיים עכ"ל. ואיני יודע למה תמה על זה יותר מכמה דינים שמצינו שכתב רבי שמעון בן יוחאי בספר הזוהר היפך ממסקנא דתלמודא ואין הפוסקים כותבים אלא מסקנא דתלמודא וטעמא משום דאפילו אם היו יודעים דברי רבי שמעון בן יוחאי לא הוו חיישי להו במקום דפליג אתלמודא דידן והמפרשים דלעולם צריך לברך שתיים משמע להו דבהדיא קאמר תלמודא הכי ולפיכך פסקו כן כל שכן שבימי הפוסקים עדיין לא נגלה ספר המאור הקדוש בעולם ועוד שאין המאמר ההוא מכריע שלא לברך אלא ברכה אחת דהא אפשר דאיהו נמי סבר דמברך שתיים ומה שכתב אף הכא ברכה אחת לתרווייהו היינו לומר דברכת להניח קאי נמי אשל ראש ומשום הכי אין להפסיק ביניהם: והרב מהר"י ח' חביב כתב ששמע מקובלים אומרים שמצאו בספר הזוהר שאסור לברך שתיים ושהראו לו רבים מהם אותם המאמרים וראה שאין בהם עזר כל כך לקיים מה שאומרים בשמם ושמקובל אחד הראה לו מאמרים שאפשר לקיים מהם שראוי לברך שתיים והוא ז"ל כתב שהיה נוהג לברך שתיים כדברי ר"ת ולהציל עצמו מספק ברכה לבטלה היה אומר אחר הברכה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואע"פ שאין משיבין את הארי אין דבר זה נראה בעיני שביא האדם עצמו לידי ספק ברכה לבטלה ויסמוך על שיאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ...

52. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כה

סעיף ה

... ויניח של יד תחלה, ויברך להניח תפילין, ואח"כ יניח של ראש ולא יברך כי אם ברכה אחת לשתיים. הגה: וי"א לברך על של ראש על מצות תפילין, אפילו לא הפסיק בינתיים (הרא"ש הלכות תפילין) (וכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות. וטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד) (מהר"י בן חביב, אגור סימן ל"ו).

סעיף ט

אסור להפסיק בדיבור בין תפלה של יד לתפלה של ראש, ואם הפסיק, מברך על של ראש: על מצות תפילין. הגה: ולדין דנוהגין לברך שתי ברכות אף אם לא הפסיק, צריך לחזור ולברך על של ראש להניח גם על מצות (ד"ע).

53. מגן אברהם סימן כה

ט על מצות. בפת"ח תחת הוי"ו דהא לא קאי רק על של ראש לחוד כדאי' סימן כ"ו ואפי' למ"ש הטור דקאי ג"כ על של יד מ"מ אני נוהג לומר בפת"ח דשניהם כחדא חשיבי עכ"ד ל"ח, וכנ"ל דהא פסקינן בסוכה דף מ"ו כר"י דאסור לברך על המצות על שנים כא' אלא ע"כ שניהם כא' חשיבי/חשיבי/ ועוד מצינו בקרא מצות ה' ברה וקאי על כל המצות משא"כ כשיאמר מצות בחול"ם לא אתי שפיר לאידך פירושי':

54. משנה ברורה סימן כה

(כא) וטוב לומר - משום חשש ספק ברכה לבטלה כמש"כ בסימן ר"ו ולא שהוא ספק גמור דא"כ איך יברך מספק ברכה לבטלה ויסמוך על שיאמר בשכמל"ו אלא דאנן בני אשכנז סבירא לן להלכה כדעת ר"ת רק לרווחא דמילתא להוציא עצמינו מידי כל פקפוק נוהגין לומר בשכמל"ו. ויזהר מאוד שלא לומר ברוך שם רק אחר שיהדק הש"ר על ראשו כראוי דאל"כ יהיה הפסק בין הברכה להנחה ויהיה ברכה זו לבטלה בודאי וצריך לחזור ולברך והעולם נכשלין בזה:

(לא) ולדין דנוהגין וכו' - כי הטעם שאנו מברכין שתי ברכות על תפילין ולא די בברכת להניח לבד הוא שאנו סוברין דעיקר תיקון הברכות אלו כך היתה בתחלת הנחתם תקנו לברך להניח וקאי נמי על הש"ר וכשמניח הש"ר ומהדקו מברך נמי על מצות שזו היא גמר המצוה הילכך ממילא אם סח והסיח דעתו צריך לחזור ולברך גם להניח על הש"ר [הרא"ש]:

(לב) לחזור ולברך - ונכון שימשמש אז בשל יד להזיזו ממקומו ויחזק הקשר ובוזה תחזור ברכת להניח גם על הש"י ודומה כאלו הניח עתה הש"י והש"ר תכופים זה לזה ואם בירך בלא משמוש ימשמש אחר הברכה ועיין בבה"ל מה שכתבנו בשם הגרע"א בזה:

55. ביאור הלכה סימן כה

סעיף ט

ולדין דנוהגין וכו' - עיין במ"ב בס"ק ל"ב לענין משמוש ודע דהגרע"א מסיק בחידושו דבסח יברך תחלה על ש"ר על מצות ואח"כ ימשמש בש"י ויחזק הקשר ויברך להניח ובוזה יצא ידי שיטת רש"י ור"ת ע"ש:

56. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כו

סעיף א

אם אין לו אלא תפלה אחת, מניח אותה שיש לו ומברך עליה, שכל אחת מצוה בפני עצמה. והוא הדין אם יש לו שתיהם, ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת, מניח אותה שיכול.

סעיף ב

אם אינו מניח אלא של ראש לבד, מברך עליה על מצות תפילין לבד. הגה: ולדידן דנוהגים לברך בכל יום שתי ברכות, מברך על של ראש לבד שתי ברכות, ואם מניח של יד לבד מברך להניח לבד, (טור).

57. משנה ברורה סימן כו

מברך להניח - עיין בפמ"ג שהביא עוד פוסקים דס"ל דאף על של יד לבד נמי מברך שתי ברכות ולהלכה הסכימו האחרונים דאינו מברך על ש"י אלא להניח לבד דבלא"ה הרבה ראשונים ס"ל דאפילו על שתיהן נמי אינו מברך אלא אחת...

58. של"ה מסכת חולין פרק גר מצוה

לב... וקבלת רשב"י ע"ה, כי תפילין של יד ושל ראש כנגד זכור ושמור, ומה זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו (ראש השנה כז א), כך ברכה אחת לשניהם, עכ"ל. אף שהבית יוסף סימן כ"ה מפקפק קצת בפירוש הזהר, מכל מקום האמת יורה דרכו. וכן פוסק בשולחן ערוך (שם סעיף ה'). וכן נוהגין רוב תפוצות ישראל בכל מלכות שבועולם, זולת פולין, פיהם, מערין, אישטרייך. ובספק ברכות ראוי להקל ושלא להשגיח בהגהות רמ"א (שם, שמברכין שתי ברכות). ואף שבסוף פרק הרואה כמעט מבואר בהדיא כסברת רבינו תם, דאיתא התם (ברכות ס ב) כי מנח תפילין אדרעיה לימא להניח תפילין, ארישא לימא על מצות תפילין, ומשם מביא רבינו תם סיוע (שם בתוד"ה אשר קדשנו). אבל עיין בהרי"ף (שם), והרא"ש (שם סכ"ג), ותמצא שלא היה גירסא זו בספריהם. על כן כל ירא וחרד לא יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, ומה יועיל מה שאומר אחר כך 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' כשהוא מברך במזיד ברכה באם היא לבטלה.

59. מעשה רב הלכות ציצית ותפילין

כב סח מברך שתים לא סח מברך אחת כפי' רש"י ז"ל דאם לא סח יברך על של יד ועל של ראש אחת להניח ואם סח יברך על ש"ר על מצות תפילין:

60. ערוך השולחן אורח חיים סימן כה

סעיף י

ובדבר הברכות הוה פלוגתא דרבנותא דיש מרבנותינו שפסקו לברך ברכה אחת על שתיהן ויש שפסקו שתי ברכות על של יד להניח תפילין ועל של ראש על מצות תפילין והאשכנזים נהגו כדעה זו והספרדים מברכים ברכה אחת כדעה ראשונה ופשטא דגמרא דמנחות [ל"ו]. דאמר לא סח בין תפלה של יד לתפלה של ראש מברך אחת סח מברך שתים משמע דברכה אחת לשתיהן וכן פירש"י אמנם פשטא דגמרא דברכות [ס':] שאומר כי מנח תפילין אדרעיה לימא ברוך וכו' להניח וכו' כי מנח ארישיה לימא ברוך וכו' על מצות וכו' מבואר שצריך שני ברכות וכן הוא בירושלמי ובמדרש תנחומא סוף פרשת בא ע"ש וכן פסק ר"ת ומפרש הא דמנחות דסח מברך שתים על של ראש לבדו ורש"י יפרש הך דברכות בסס והרי"ף והרמב"ם והרשב"א פסקו כרש"י והרא"ש והטור פסקו כר"ת [ואינו מובן לר"ת דבסח מברך שתים על של ראש ואיך אפשר לברך שני ברכות על מצוה אחת וכבר נתעורר בזה המהר"ל מפראג הביאו הב"ח וכתב דימשמש בשל יד וקאי אחת אשל יד ולפ"ז באין לו רק של ראש לא יברך רק ברכה אחת ע"ש ולא משמע כן מתוס' ורא"ש וכ"מ ממג"א סקט"ו וגם מצאתי בא"ז הגדול סי' תקפ"ב בשם הגאונים דמעיקר הדין היתה כל תפלה צריכה שתי ברכות להניח ועל מצות ע"ש ונ"ל דלהניח היא ברכת המצוה ועל מצות היא ברכת תודה שזכנו ה' לעשות אות בינו ובינינו וזה שייך לשל ראש כמו שדרשו [מנחות ל"ה:] על קרא דוראו כל כו' כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש ולפ"ז א"ש ודו"ק]:

סעיף יב

ולענ"ד נראה דאמירת בשכמל"ו אינו מטעם ספק ברכה אלא מטעם אחר...

סעיף יג

ולכן נ"ל דברכת על מצות תפילין היא ברכת הודאה כמ"ש מקודם בהיות מצוה זו הקשר הגדול שמקשר את ישראל לאביהם שבשמים לזה אנו מברכים ברכת הודאה להודות להש"י על הטוב הזה ובהיות שעיקר הקשר הוא בפסוק שמע ישראל ולכן אנו אומרים בשכמל"ו כמו שיעקב אבינו ענה כן בעת שהשבטים אמרו שמע ישראל כדאיתא בפסחים [נ"ו]. וראיה לזה מלשון תפילין עצמה שכתב הטור לשון פלילה שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו וכו' עכ"ל וזהו פירושו דעל מצות תפילין כלומר על מה שהשי"ת התחבר אלינו אנו נותנים לו יתברך שבח והודיה על זה...